

Историографският урок на Хърбърт Бътърфийлд и съвременната история на икономикса

Веселина Атанасова*

Резюме: В настоящата статия се засягат ключово важни моменти от историографската методология на Хърбърт Бътърфийлд, чието произведение *Уиг интерпретацията на историята* (1931) генерализира отрицателния смисъл на определенията, свързани с „уиг“. Изведено е, че в съвременните дискусии в областта на историята на икономическата мисъл (историята на икономикса) контрауиг историографската концепция на Рос Б. Емет отговаря на възгледите у Бътърфийлд – развити в това и в други негови произведения – за агентите на прогреса, в т.ч. в областта на прогреса на знанието, а уиг историографската позиция на Пол Самуелсън, обратно на неговата претенция, че представлявала особена, неклассическа (нефинална), „по-добра“ уиг интерпретация, е ограничителна и контрапродуктивна. Последната е възпътена в текущия мейнстрийм икономикс.

Ключови думи: уиг историография, възгледи на Хърбърт Бътърфийлд за агентите на прогреса, уиг история на икономическия анализ на Пол Самуелсън, контрауиг историография на икономикса на Рос Б. Емет.

JEL: B30; B40; B49.

* Веселина Ат. Атанасова е доктор по история на икономическите учения, главен асистент в катедра „Политическа икономия“ – секция „Социално-икономически теории“, на УНСС, e-mail: veselina_a_atanasova@abv.bg.

Въведение

През 2014 г. се появиха две издания, посветени, общо казано, на историографията на икономикса – специалното издание на *Кеймбридж джърнъл във икономикс* от м. май 2014 г., бр. 38 (3), с тематичен надслов „Уиг историята и реинтерпретацията на икономическата наука“ (CJE, May 2014, Special Issue) и сборник със 17 селектирани публикации на Пол Самуелсън с негови приноси в методологията и историята на икономикса под редакцията и с въведение на Стивън Мегема и Антъни Уотърман със заглавие „Пол Самуелсън върху историята на икономическия анализ“ (Megema and Waterman, eds., 2014). Изглеждаща като времево съвпадение, тази поява донякъде е индикативна за макар и все още недостатъчно очертаните тенденции в обсъждането на състоянието и перспективите в развитието на мейнстрийм икономикса в годините след Голямата рецесия. В първото се обосновава необходимостта открито да се постави начало на разкриването на методологичната роля на историята на икономикса в обсъждането на статуса и бъдещото развитие на икономикса, като се заема *хетеродоксална антиуиг позиция*. Във второто *уиг интерпретацията на историята на икономическия анализ на Пол Самуелсън* се представя по същество положително, отстоява се фаворизираната от него

презентистка история, възплетена в текущия мейнстрийм икономикс, и се подкрепя ортодоксалната уиг позиция. Доколкото генералната употреба на определението „уиг“ и дефинирането на „уиг интерпретацията“ на историята историческата наука, а така също историята на икономикса, дължат на работата на известния английски историк Хърбърт Бътърфийлд *Уиг интерпретацията на историята* (Butterfield, 1931), целта на настоящото изложение е да се открият базисни, ключово важни методологични историографски моменти при дефинирането и черти на уиг интерпретацията на историята, идентифицирани от Бътърфийлд в това и в други негови произведения. Това се прави с оглед тяхното прилагане в качеството на ориентир за оценка на текущото използване на историографски методологични възгледи и концепции в обсъждането на съвременния статус и перспективите пред развитието на икономикса. Подобни подходи на участие в общо взето глъхнещата дискусия за състоянието и развитието на съвременния икономикс, макар да изглеждат че само открехват завесата, далеч не са безобидни. Преди всичко става дума за уиг интерпретацията на историята на икономическия анализ у Самуелсън – до която той свежда историята на икономикса, и нейното възплетение в следвоенния мейнстрийм икономикс, и опита за тяхната негласна легитимация в текущите обсъждания. Срещу това се аргументира контрауиг методологична позиция, олицетворена, сред други, в приносите на Рос Б. Емет.

Изложението продължава както следва. В следващия *параграф 2* са засегнати накратко главни методологични аспекти на дефиницията на уиг интерпретацията на историята у Хърбърт Бътърфийлд. В *параграф 3* е даден отговор на въпроса за съвременните последователи и интерпретатори на смисъла на уиг историята, развит от Бътърфийлд, като е фокусирано внимание върху историографската концепция у Рос Б.

Емет – в отличие от „особената“ уиг интерпретация на историята на икономикса и на текущия икономикс у Пол Самуелсън.

1. За уиг интерпретацията на историята у Хърбърт Бътърфийлд

Използваните в изложението определения с „уиг“ – „уиг история“, „уиг историография“, „уиг интерпретация на историята“, както и квалификацията „уигистки“ и „уигизъм“, семантично идват от транслитерирано звучащата на български английска дума „whig“ (произнасяна „уиг“). Такъв вариант е предпочетен пред възможностите за определения чрез използването на познатия в българския език преводен политически термин „виги“ – от whigs, нарицателно име на партията, предшественица на Либералната партия в Англия. От една страна, тази формална промяна в произнасянето на термина е повлияна от някои от последните тенденции на транслитерация на чужди имена и понятия в българския език (За употреба на транслитерацията „уиги“ – както е при определението „уиги либерализъм“, и за пояснение на понятието, вж. в Кънев, 2013, с. 86 и с. 86: бележка под линия). От друга страна, срещаните преводни еквиваленти или не са по-добри за по-широко приложение, или не покриват напълно съдържанието на определението.

Историята на окачествяванията с „уиг“ е дълга – като са започне от XVII в. и се стигне до ден днешен. Те са имали отрицателен смисъл, когато са били използвани в политическата история на тази страна през XVII и XVIII в. „Терминът „уиг“ – пише по този повод Матиас Клаес – за пръв път се появява като ироничен израз срещу политическите опоненти, в частност в контекста на английските движения за реформи от XVII в., когато бива приложен към поддръжниците на калвинистките тенденции в Англиканската църква.“ По този начин

ранната употреба на термините, свързани с наименованието „уиги“, е имала не само консервативно, но и, по неговите думи, „известно реакционно подзначение, въпреки тяхното [съвременно] използване в историята на икономикса да подкрепят „новите“ историографични подходи“ (Klaes, 2003, р. 4). Пренебрежението, вложено в този отрицателен етикет, обаче, още през този период бива изместено от склонност у политици и историци към представянето на *уиг интерпретация на историята*. По обобщението на известния английски историк Хърбърт Бътърфийлд в неговото малко по обем, но оказало се изключително влиятелно произведение *Уиг интерпретацията на историята* от 1931 г. (Butterfield, 1931, р. v, цит. по Klaes, 2003, р. 4), уиг интерпретацията на историята се е състояла от „тенденцията у много историци да пишат на страната на протестантите и уигите, да възхваляват революциите, ако те са успешни, да акцентират върху определени принципи на прогрес в миналото и да произвеждат история, която е утвърждаване, ако не възхвалява, на настоящето“.

Така тясното значение на определенията в политически и конституционен хвалебствен смисъл, установено дълго време преди началото на ХХ в., бива разширено, генерализирано и подложено на основна методологична критика от Хърбърт Бътърфийлд в посоченото произведение. В него, по оценката на Клаес, „Бътърфийлд, използвайки традиционния израз, прилага „уиг“ като ироничен израз срещу историографската традиция на ХІХ в., – резюмирана от историческата работа на уиг политика Томас Бабингтън Маколи, – която [историографската традиция] описва английската конституционна история като прогресивното усъвършенстване на либералната парламентарна демокрация.“ (Klaes, 2003, р. 4). Следва особено да бъде подчертано – тъй като това ще засегне по-нататъшното обсъждане в настоящото изложение на уиг ин-

терпретацията на историята на икономическия анализ и на мейнстрийм икономикса у Пол Самуелсън, че Самуелсън също така напълно осъзнато идентифицира смисъла на дискутираните тук уиг термини с работата на уиг историка Маколи, като пише: „Тъй като *Томас Бабингтън Маколи оценяваше миналото изцяло от гледната точка на това как то води към или се противопоставя на движението към настоящето по негово време, беше изкован терминът уиг история.*“ (Samuelson, 1987, р. 53, акцентът с италики е добавен от мен – В.А.). Може да се обобщи – и това е общото разбиране на обсъжданите историографски термини у повечето историци на икономикса в началото на новия век – с казаното в този аспект от Михал Бжежински в Brzezinski (2003, pp. 3-4): „Терминът „уиг история“ – резюмира той – оригинално е бил изкован да опише доминираща традиция в английската политическа историография, която има обичая да обяснява историята на Англия като постоянен, устойчив прогресивен марш към либералните ценности на партията на уигите [=вигите]... Скоро, обаче, „уиг история“ става синоним за „неисторическо писане на история“ изобщо.“ Същото е обобщено от Марк Блауг в Blaug (2001), където, като се разясняват въведените от Блауг в историографията на икономикса рационални реконструкции, се казва: „Рационалните реконструкции са повече известни пог имашия отрицателен смисъл етикет „уиг интерпретация на историята“, по заглавието на книгата на английския историк Хърбърт Бътърфийлд от 1931 година. [Тази книга] атакува господстващата позиция на английската историография да се изобразява историята на Англия като история на устойчив прогрес в посока на либералните идеали, [отстоявани от] партията на уигите [=вигите]. Терминът уиг интерпретация скоро придобива всеобща употреба като наименование на практика, която историците трябва да избягват [...]“ (Blaug, 2001, р. 15: note 7).

Такава е преобладаващата оценка за историографската позиция на Х. Бътърфийлд в работата му от 1931 г. В нея той генерално въвежда употребата на *уиг* терминологията за определен вид писане на история с изходно начало настоящето. Става дума за т.нар. „центрираност върху настоящето“, или „презентизъм“, **през особена призма – призмата на самодоболството на статуквото**. Той не е противв презентизма изобщо, а против **самодоволния презентизъм**, който идентифицира като **уигизъм**. Осмиваният и отхвърлен от него с генерализираните *уиг* термини историографичен дефект отгавна и рутинно е бил описван преди него с по-широкото определение „анахроничен“. Такъв характер имат творбите, „които поставят нещата извън тяхното собствено историческо време ... [като] терминът се прилага също така към изложения, които разглеждат събитията и институциите изпреварващо, т.е. с поглед към следващите развития“ (Jardine, 2003, р. 126). В отличие от „исторически“, тези изложения се определят като „презентистки“, като под това понякога се подразбира **историографски провал**. „През XX в. – пише Джардиин – изложенията, съдържащи такива **провали**, често са характеризирани като „презентистки насочени“ [склонни към презентизъм] ('present-minded') или „презентистки центрирани“ ('present-centred') [**презентистки**], в контраст с „исторически насочени“ ('historical-minded) или „**исторически**“ ('historical')." (Jardine, 2003, р. 126; акцентът с прав болг е добавен от мен) *Основните моменти и характерни черти в историографската позиция на Хърбърт Бътърфийлд тук са изведени на първо място по изследвания на британския философ и историк на науката Н. Джардиин (2003; и др.), чиито оценки се споделят в специализираната литература, и собствените ми изследвания в областта на формирането и професионализацията на историята на науката и превъплъщенията на *уиг* тенденцията в историографията.*

Следва да се подчертае, че в *своята критика на презентизма, Бътърфийлд не включва т.нар. концептуален анахронизъм, отговарящ на съвременното понятие за рационална реконструкция* (Вж. Jardine, 2003, pp. 127, 128). Това се обяснява с *отношението на Бътърфийлд към различните видове прогрес и интерпретацията на прогреса, с противоречието при изложението на преходите в историята и с обръщането на поглед от настоящето към бъдещето*. Както се аргументира в цит. от нас работа на Джардиин, „самото му противопоставяне на *уиг* интерпретацията всъщност предполага разглеждането на прогреса и неговите причини“. Макар в неговото произведение от 1931 година и на други места той често да изказва съмнение относно моралния прогрес на човечеството, Бътърфийлд не поставя под съмнение другите видове прогрес – технологичен, научен, историографичен, конституционен, културен и т.н.; т.е., той не поставя под съмнение самия прогрес изобщо, а *линейния възглед за историята* (Вж. Jardine, 2003, pp. 131, 133, и съответните позовавания върху Butterfield, 1931).

В произведението си от 1949 г. *Произход на модерната наука, 1300-1800*, той **възражава срещу елиминирането на враговете на прогреса**, като отбелязва, че, за да разберем как се осъществява прогресът, е необходимо, – както той се изразява, – „да отчетем грешките и задънените улици“ [цит. от *Произход на модерната наука, 1300-1800*] (Вж. Jardine, 2003, р. 131; цитатът е от Butterfield, 1949, р. ix). Според него, трябва да сме внимателни **да не допускаме *уиг* тенденцията**, при която прогресът се разглежда като „дело на „приятелите на прогреса“, триумфиращо над пречките, поставени от неговите „врагове“, както той се изразява в работата си от 1931 година (Jardine, 2003, р. 131; с позоваване на Butterfield, 1931, р. 5 и сл.). Така според Бътърфийлд настоящото състояние е дошло „не въпреки, а в резултат на превратностите“ [позоваване

върху Бътърфийлд, 1931] (Jardine, 2003, р. 131; с позоваване на Butterfield, 1931, р. 41). „Що се отнася до факторите, които обуславят преходите в историята, – продължава авторът, отново позовавайки се на Бътърфийлд (1931), – Бътърфийлд набляга, – [заставайки] срещу уиг историците, – **че взаимодествията между противници**, а не триумфът на прогресивното срещу реакционното, **е първостепенният агент на изменението.**“ (Jardine, 2003, р. 131, акцентът с прав болг е добавен от мен – В. А.; с позоваване върху Butterfield, 1931, р. 41 и сл.). Така, Бътърфийлд се противопоставя на „уигистското привилегироване на „приятелите на прогреса“ като агенти на непрекъснато развитие“ (Jardine, 2003, р. 133). Той смята, че отчитането на социалните фактори предотвратява разглеждането на историята като поле на обезпътени идеи, подчертава ролята на шанса, конфликта, компромиса и непреднамерените действия в историческите преходи и обясняването на историческото развитие, противопоставя се на налаганата от уиг историята непрекъснатост на събитията и идеите (Jardine, 2003, рр. 131, 133-134). Изразявайки своята авторска позиция, Джардиин посочва, че подходът на Бътърфийлд позволява да се преодолее **„делението между интернално и екстернално** чрез тясното свързване на самото съдържание на въпросите, съставляващи дневния ред на науките, с материалните условия и социалните практики на различните дисциплини. По такъв начин, – пише той, – е възможно да се представят Големи картини на развитието на научните дисциплини, които **преодоляват отделянето на историята на идеите от историята на социалните структури и интереси, отделяне, което толкова много безпокои Бътърфийлд.**“ (Jardine, 2003, р. 134, акцентът с прав болг е добавен от мен – В. А.; с позоваване върху Jardine, 1991, ch. 7).

Един от главните моменти, пряко засягащ разглеждането на уиг интерпретация-

та на икономическия анализ у Самуелсън в следващия параграф, е свързаното с това схващане на Бътърфийлд, че *уиг интерпретацията на историята – чрез представянето на миналото като конвергиращо към настоящето – утвърждава предразсъдъците на историците* и насърчаването им „да се осмелят да отидат отвъд границите на историята, произнасяйки морални съждения“, и в този смисъл – неспособността на историците да видят своето място и роля релативно в исторически термини, както и игнорирането на субективното и на емоционалното пристрастие като неотделима част от историческия наратив (Вж. Jardine, 2003, р. 132; с позоваване на Butterfield, 1931, рр. 62-63, р. 75). За Бътърфийлд „историята е занятие, в което решаващите операции на интерпретация, селекция и наратив са въпрос на умение, а **не подчинена на правило процедура**“ (Jardine, 2003, р. 132; акцентът с прав болг е добавен от мен). И това последното е важна обобщаваща характеристика или най-малкото значим момент в рамките на историографската позиция на Бътърфийлд, тъй като в творчеството му се посочват и колебания, декларативност и противоречия, които могат да се използват като доводи срещу правеното на подобно методологично заключение. Крайният извод на Джардиин, че **„сигурно би било грешка да четем Бътърфийлд като търсец специфично историографско ръководно начало**“ (Jardine, 2003, р. 133; акцентът с болг е добавен от мен – В. А.) обаче определено следва да бъде приет като индикация за отклонението у Бътърфийлд от модернизмото (уиг) схващане за линеен прогрес на знанието като акумулация на истината.

В този историографски методологичен контекст следва да се разглежда презентистката интерпретация на историята от Бътърфийлд. „Неговите атаки срещу уиг интерпретацията – според Джардиин – са **атаки срещу нетолерантността и самодоволството**, а не срещу морална-

та релевантност на историята. За него, правилното изследване на процесите на историческия преход трябва правдиво да отрази тяхната величина и ролята на шанса в тях. [...] Така, докато **уиг интерпретацията е свързана със самотоволство**, подходът, който Бътърфийлд препоръчва, [с. 135-136] насърчава **правилното критично отношение към настоящето**.“ (Jardine, 2003, pp. 135-136; акцентът с прав болд и с подчертаване е добавен от мен – В.А). Оттук: по-важният урок от Бътърфийлд е **необходимостта от внимателно отношение към презентизма** (Jardine, 2003, p. 134). *Джардийн аргументира, че пълният отказ от презентизъм е „рецепта за историографска парализа“; такова отхвърляне на презентизма, според него, ще „препреди пътя не просто за какъвто и да е наратив на научния прогрес, но за разглеждането изобщо на преходите в науките“* (Вж. Jardine, 2003, p. 134). *Майдачевски (2012, с. 66, 70) намира, че условие за противопоставянето на деформациите в историографията на икономикса, произтичащи от господството на уиг подхода, е категоричното отхвърляне на презентизма. Възприетата и поддържа на от мен позиция, следвайки класификациите на подходите и жанровете историография, предмет на обсъждане в специализираната литература, е, че презентизмът, или: рационалните реконструкции, има/имат своето място, като с него/тях следва да се борава коректно. Вж. например в Куренной (2004), в частност с. 10-11, коментара относно единството на жанровете историография у Р. Рорти.*

„Заедно с Бътърфийлд – пише Джардийн – ние сигурно следва да отхвърлим хагиографското въздигане на минали „приятели на прогреса“, [да отхвърлим] структурирането на историческите наративи като предопределени конвергенции към настоящите възгледи и институции и [с. 134-135] безкритичната проекция на настоящите ценности върху миналото. Но не е необ-

ходимо да изхвърляме бебето [б.м. – неугисткия презентизъм] с мръсната вода.“ (Jardine, 2003, p. 134-135).

Както е видно, презентизмът у Бътърфийлд е насочен не към самоцелното оправдаване на статуквото, а към намирането на решения на текущи проблеми, и е обрнат с лице към бъдещето. Бътърфийлд напълно приема идеята за научен прогрес, но има отрицателно отношение към „подходите, които изключително се концентрират върху произхода, антиципациите и великите мъже, допринесли за прогреса“ (Jardine, 2003, p. 127). Той е против традиционните хагеографични гудактични наративи на научния прогрес.

На практика, презентистко-уигистката тенденция в историята на икономикса и в икономикса се свежда до селективното оценяване на минали възгледи, концепции и теории от позициите и „в светлината на знанието от днешния ден“, като приетите исторически версии са „пропити от привързаност към рационалния или научен прогрес в развитието на икономическата теория“ (Вж., сред други, Klaes, 2003, p. 4).

Това определено се отнася за съвременния (следвоенен, мейнстрийм) икономикс, чиято история несъмнено е привързана към метанаратива за прогрес на неокласическия икономикс.

2. Историографската концепция у Рос Емет срещу „особената“ уиг интерпретация на историята на икономикса и на текущия икономикс у Пол Самуелсън

2.1. За „взаимодействията между противници“, в т.ч. ролята на „враговете“ като първостепенен агент на изменението и прогреса у Рос Емет

Има ли последователи контрауиг разбирането у Хърбърт Бътърфийлд относно

„*взаимодействията между противници*“, в т.ч. ролята на „враговете“, в отличие от ролята на „приятелите“, като агенти на изменението и прогреса? Както се отбелязва, според Бътърфийлд „**взаимодействията между противници**, а не триумфът на прогресивното срещу реакционното, е **първостепенният агент на изменението**“ (вж. Jardine, 2003, p. 131, акцентът с прав болд е добавен от мен; вж. съответното позоваване върху Бътърфийлд). Ярък съвременен представител на тази базова историографска методологична линия е Рос Б. Емет – професор в университета на Огъстана, Албърта – Канада, вицепрезидент на Дружеството по история на икономикса през 2013-2014 г. Възприети от Бътърфийлд и оригинално и мащабно концептуализирани и развивани от него, тези възгледи с право могат да бъдат характеризирани като особено плодотворни в историографско-методологично отношение. С такава методологична позиция Емет влиза като основен дискусант в разгърналото се в средата на 90-те години на миналия век широко обсъждане сред историците по икономикс и гр. сродни учени на известната уводна статия на тогавашния президент на Дружеството по история на икономикса (1995-1996 г.) – Джеймс Хендерсън, озаглавена „Уиг историята е мъртва – сега какво?“, поместена в архива на дружеството през м. ноември 1996 г. (Henderson, 1996).

Емет реагира, както това правят и Брадли Бейтман и Берт Мозелманс, срещу опита на абсолютистко-уигистки настроени участници в дискусията за сваляне на акцента от уигистката интерпретация на господстващия мейнстрийм неокласически икономикс и свързаната с него история на икономикса, като пръв сред дискусантите въвежда *примерна работна интерпретация на уиг историята*. Това той прави като се позовава именно върху формулировката, дадена от Бътърфийлд в книгата му *Уиг интерпретацията на историята* (1931). По

тази формулировка се завързва спор между Емет и британския учен от университета в Бристъл професор Антъни Бруър, застъпник, сред други, на абсолютистко-интернационалистката, рационалнореконструктивистка уигистка позиция. Емет заявява съвместимостта на своята интерпретация с тази на Бътърфийлд и това, че както при всички идеи използването на идеята се формира от традициите на дискурса, в които се участва (вж. Emmett в Sent, [ed.], 1996, pp. 13-14). В отличие от това, *линията на защита на абсолютизма и уигизма от страна на неговите противници се съсредоточава върху релацията „грешка-истина“ и върху историята на идеите, кристализирала в корпуса от знание на текущия консенсус*. В ключов епистемологичен и методологичен проблем се превръща „стандартът (или формата) на логиката на аргументация“ (Emmett в Sent, [ed.], 1996, p. 14), установяването на мерилото на истината и разказването на „историята на науката от гледницата/на езика на растежа на знанието“ (Brewer в Sent, [ed.], p. 15; вж. още по този въпрос p. 16).

Рекапитулирайки главното в определеното за „уиг“, Емет убедително аргументира, че „онова, което е съществено да се признае, е, че заг която и да е уиг история стоят принципите на оправдаване на **настоящото** в качеството им на принципи за знание – оценката от страна на историка на миналото е водена от правилата на оправдаване, използвани сред съвременниците на историка“ (Emmett в Sent, [ed.], p. 21; болдвано в оригинала); така с експлицитната оценка на идеите, историкът на икономикса заявява явната си привързаност към онези, които са „победители“.

В тази връзка и от методологична гледна точка, от изключително значение е концептуалното формулиране и отстояване от него на **контрапозата на уиг историята**. Той интерпретира посланието на Джеймс Хендерсън – „Уиг историята е мъртва –

сега какво?“, като своеобразен призив за *край на оценяването на идеите от страна на историците на икономикса съгласно принципите на оправдаване*, като се солидаризира с оценката на Брадли Бейтман и др. относно господството на уиг история в историята на икономикса през последните (спрямо 1996 г. – времето на дискусиата) десетилетия, добавяйки, че един от оригиналните акценти у Бътърфийлд е **стерилността на такава историография** (вж. Emmett в Sent, [ed.], p. 14).

Емет определя своя историографски подход в рамките на т.нар. „**плътна история**“, защитавана в посочената дискусия от Роуи Вайнтрауб, Бейтман и др., като фундаментално операционализира аспекти на реторично-дискурсивното направление. Той отбелязва, че не се стреми да пише уиг история и че неговата собствена историография отхвърля разграничението между „интерналистка“ и „екстерналистка“ история; като историк, според самия него, той се стреми да впише в едно цяло интелектуален аргумент и контекст (вж. Emmett в Sent, [ed.], 1996, p. 14). Това всъщност може да се окаже като **методологична приемственост и по-нататъшно оригинално развиване** на положението у Бътърфийлд, отнасящо се до преодоляването на дивергенцията между интернално и екстернално като ориентири и типове историография. Неуигистката история според Емет „не прави разграничение между интернални и екстернални фактори“ (Emmett в Sent, [ed.], 1996, p. 21). Възпроизвеждайки в оригинална дискурсивна форма проникновението у Бътърфийлд за „враговете“ и „приятелите“ като агенти на прогреса, Емет развива мащабна и изключително ценна в методологично отношение историографска концептуализация, при която главното се свежда до „това как идеите на минали икономисти са били акомодирани към/в съвременните принципи на оправдаване и как те едновременно с това са се съпротивявали на тези

принципи (и следователно са де-/ре-конструирани тези принципи)“. Този „процес на акомодация и съпротива/противопоставяне в [рамките на] икономикса – според него – трябва да бъде включен и фактически е интегрална част от протичащата обществен процес на преоценяване на тези принципи...“. Така, „*Онова, което има значение, е отговорът на въпроса: как процесът на акомодация и противопоставяне работи в дадения случай?*“ (Emmett в Sent, [ed.], 1996, p. 21; акцентът с италики е добавен от мен; вж. повече p. 22).

Ценността на тази позиция на Емет е в това, че тя предполага **път за реабилитация на забравени идеи на минали икономисти и изобщо аргументира в полза на неуиг историята**. Нейната практическа насоченост е срещу самодоволството на статуквото, за отчитане на многообразието от алтернативни възгледи и иновиране на научното поле на съвременния икономикс.

2.2. За привилегироването на „приятелите на прогреса“ като агенти на непрекъснато развитие в икономикса и в историята на икономикса у Пол Самуелсън

За принципна откритост на текущия икономикс към алтернативи, за обръщане назад към историята с оглед изясняване на днешни конкуриращи се икономически парадигми и за практикоприложна насоченост на неговия аналитически и технически инструментариум с цел ефикасно решаване на актуални и бъдещи социално-икономически проблеми на обществото се обявява и Пол Самуелсън. Това той прави като се обявява за „**презентистка история**“, наименование, което той намира неугодно, но най-много прилягащо на изповядваната от него историографска методология и отговаряща и съвременен мейнстрийм икономикс (вж. Samuelson, 1991, p. 6; цит. по Medema and Waterman, 2010, p. 72). С други думи, в светлината на обсъжданата в настоящото из-

Икономически теории

ложение историографска методология на Хърбърт Бътърфийлд, той **привилегирова** „приятелите на прогреса“ в икономическото знание – схващане, което се формира у него още през 30-те години и се превръща в последователно развивана методологична и теоретична позиция, материализирана както в неговата изследователска работа, така и в бестселъра в икономическата литература за всички времена досега – изданието на неговия учебник по икономикс. Това Самуелсън прави като претендира – познавайки работата на уиг историка от XIX в. Томас Маколи, чийто уигизъм бива определен като финален – че трябва да бъде следвана и развивана „особена“ **уиг интерпретация на историята на икономическия анализ**, нефинална, не като тази у Маколи – класическа, а некласическа, особена, с уговорки, обърната към ефикасното решаване на текущите и бъдещи проблеми.

В Атанасова (2017) по-обстойно е засегнат въпросът за *абсолютисткия, презентистко-уигистки, рационалнореконструктивистки характер* както на историографската методология, така и на правения от Самуелсън икономикс – в качеството му на значим принос в развитието на следвоенния (мейнстрийм) икономикс. У Самуелсън това намира израз в концептуална унитарност на основите на икономическия анализ, интерес към валидното от днешна гледна точка, съдържащо се в теориите на творци от различни времеви периоди, и тяхното конвергиране към настоящето, във вяра в ролята на математиката да обедини знание от различни области, различни периоди и различни индивидуални фигури в историята на икономикса, във всевъзможната способност на безвремевите аналитични конструкти и модели, характеризиращи теоретичния и практикоприложен мейнстрийм икономически анализ.

Доколкото обаче методологичните историографски дискусии относно уиг интерпретацията на историята, в т.ч. историята на икономикса, както и нейното свеж-

дане от Самуелсън до история на икономическия анализ, основно се фокусират върху творчеството на Хърбърт Бътърфийлд и по-специално в една или друга степен експлоатират съдържащите се в неговото произведение *Уиг интерпретацията на историята* (1931) възгледи, главно, което следва да се подчертае, е, че Самуелсъновата уиг интерпретация на историята на икономическия анализ и нейното възприемане в правения от него икономикс **не е по-добра** от дефиницията за уиг интерпретация, която – с отрицателна квалификация – формулира Бътърфийлд. Самуелсън нееднократно изразява привързаността си към разбирането на икономикса като *кумулятивна наука* (вж. например Samuelson, 1991, pp. 5, 12) – т.е., той отстоява презентистко-уигистката версия на линеен възходящ марш на знанието към днешното господстващо знание. С други думи, условно, имайки предвид анализът у Бътърфийлд, Самуелсън деисторицизира и по същество десоциализира развиваната и фаворизирана от него икономическа теория, опирайки се, другояче казано, на „приятелите на прогреса“, чията победа е настъпила, въпреки пречките, създавани от неговите противници.

Това е крайната цел на настоящото изложение: да бъде привлечено внимание върху фактически опониращи методологични историографски концепции – с възможно актуално приложение в обсъждането на съвременния статус и перспективите в развитието на съвременния икономикс – тази на „приятелите на прогреса“ и на всепобедния марш, каквато е историографската методология и привързаност у Пол Самуелсън и у други водещи представители на господстващия неокласически икономикс, и тази на отчитането на противоборството и акомодирането на минали идеи в съвременния теоретичен възглед, на ролята на „враговете“ на прогреса като участници в сложен социално-исторически процес –

даващо възможност за комуникиране и разбиране на минали теоретични възгледи и концепции, каквато е историографската методология и привързаност у Рос Б. Емет и др. контрауиз историци на икономикса.

Цитирани източници:

Атанасова, В., 2017. Срещу уиз интерпретацията на историята на икономическия анализ у Самуелсън и нейната текуща легитимация, *Икономически и социални алтернативи*, бр. 1, 2017, с. 143-152.

(Atanasova, V., 2017. Sreshtu whig interpretatsiata na istoriyata na ikonomicheskia analiz u Samuelson i neynata tekushta legitimatsia, *Ikonomicheski i Sotsialni alternativi*, br. 1, 2017, s. 143-152)

Кънев, М., 2013. Идеята за прогрес отвъд икономиката. От противопоставяне към синтез на духа на Изтока и Запада в новия информационен свят, София, Изток-Запад.

(Kanev, M., 2013. Ideyata za progress otvad ikonomikata. Ot protivopostavyane kam sintez na duha na Iztoka i Zapada v noviya informatsionen svyat, Sofia, Iztok – Zapad.)

Куренной, В., 2004. „Заметки о некоторых проблемах современной отечественной истории философии“, *Логос* 3-4 (43), 2004, с. 3-29, <http://www.ruthenia.ru/logos/number/43/01.pdf>.

(Kurennoy, V., 2004. "Zametki o nekatoriyh problemah sovremennoy otechestvennoy istorii filosofii". *Logos* 3-4 (43), 2004, s. 3-29, <http://www.ruthenia.ru/logos/number/43/01.pdf>.)

Майдачевский, Д. Я., 2012. „Историография экономической науки: от плюрализма подходов к господству «мейнстрима»?“, *Terra Economicus*, 2012, том 10, № 2, с. 66-73.

(Maidachevskiy, D. Ya., 2012. "Istoriografiya ekonomicheskoy nauki: ot pluralizma podhodov k gospodstvu "mainstream-a"?". *Terra Economicus*, 2012, tom 10, № 2, s. 66-73.)

Bateman, B. W., in Sent, E.-M., [ed.], 13 December 1996.

Blaug, M., 2001. "No History of Ideas, please, We're Economists", *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 15, No. 1, Winter 2001, pp. 145-164; <http://www.suu.edu/faculty/bowman/Econ3790/BlaugNoHistoryPlease.htm>.

Butterfield, H., 1931. Whig Interpretation of History, New York, Norton, 1965.

Butterfield, H., 1949. The Origins of Modern Science, 1300-1800, London.

Brewer, A., in Sent, E.-M., [ed.], 13 December 1996.

Brzezinski, M., 2003. "Current Trends in Historiography of Economics", pdf (25 pp.).

[CJE, May 2014, Special Issue] *Cambridge Journal of Economics*, Vol. 38, Issue 3, May 2014, Special Issue: Whig History and the Reinterpretation of Economic Theory.

Emmett, R. B., in Sent, E.-M., [ed.], 13 December 1996.

Henderson, J. P., 1996. "Whig History is Dead – Now What?", History of Economics Society List, Guest editorial, editorial posted: 1996–11–11, http://www.eh.net/HE/hes_list/Editorials/henderson.php.

Jardine, N., 1991. The Scenes of Inquiry: On the Reality of Questions in the Sciences (Oxford, 1991), ch. 7.

Jardine, N., 2003. "Whigs and Stories: Herbert Butterfield and the Historiography of Science", *History of Science*, xli (2003), pp. 125-140; <http://www.shpltd.co.uk/jardine-whigs.pdf> (16 pp.).

Klaes, M., 2003. "Historiography". Preprint; authoritative and final version published in Warren J. Samuels, Jeff E. Biddle, and John B. Davis, eds. *A Companion to the History of Economic Thought*. Malden, Oxford, Melbourne, and Berlin: Blackwell Publishing, pp. 491-506; <http://e-notes.co.uk/pdf/2003-Klaes-Historiography.pdf> (20 pp.).

- Medema, S. G. and A. M. C. Waterman, 2010. "Paul Anthony Samuelson: Historian of Economic Thought" in Paul A. Samuelson (1915-2009): Theorist, Historian and Intellectual, History of Economic Ideas, offprint, xviii/2010/3, pp. 67-86, electronic ISSN 1724-2169; *History of Economic Ideas* Online, www.historyofeconomicideas.com.
- Medema, S. G. and A. M. C. Waterman, eds., 2014. Paul Samuelson *on the* History of Economic Analysis. Edited and with an Introduction by S. G. Medema and A. M. C. Waterman. Cambridge University Press, 2014; Online Publishing Date: November 2014 (466 pages). Book DOI: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139342735>.
- Samuelson, P. A., 1987. "Out of the Closet: A Program for the Whig History of Economic Science". Keynote address at History of Economic Society Boston Meeting, June 20, 1987, *The Bulletin of the History of Economics Society*, Vol. 9, Issue 1 (Fall 1987) pp. 51-60, <http://www.eh.net/HE/HisEcSoc/bulletin/vol9/Nº1/samuelson.pdf>.
- Samuelson, P. A., 1991. "Conversations with my History-of-Economics Critics", in *Economics, Culture and Education: Essays in Honour of Mark Blaug*, ed. by G. K. Shaw, Aldershot (UK), Edward Elgar, 1991, pp. 3-13.
- Sent, E.-M., [ed.], 13 December 1996. HES: Discussion Editorial Jim Henderson (created by Esther-Mirjam Sent, sponsored by the History of Economics Society), <http://eh.net/HisEcSoc/Resources/Editorials/Henderson/discussion.shtml> (33 pp.).